

Кузембасєв Олександр Сергійович

Національний університет «Одеська юридична академія»,

асистент кафедри кримінального права, кандидат юридичних наук

АКТИ СРСР В КРИМІНАЛЬНОМУ ЗАКОНОДАВСТВІ УКРАЇНИ: ЗАКОНОТВОРЧІ АСПЕКТИ

На продовження теми про необхідність здійснення декомунізації кримінального закону України [1], також назріла необхідність дослідження та аналізу й самого кримінального законодавства України як системи джерел кримінально-правової заборони в Україні [2] на предмет реформування в законотворчості, в особливості в умовах євроінтеграційного процесу. В якості джерел кримінально-правової заборони в Україні в умовах перехідного періоду в розвитку українського кримінального права, зберігають своє значення окремі кримінально-правові приписи, закріплені в законодавчих актах колишнього СРСР, що потребують скасування. Існування темпоральної дії деяких законодавчих актів СРСР визнається певними правознавцями як деякі законодавчі акти СРСР, що містять окремі кримінально-правові приписи, що й дотепер продовжують діяти, а також визнаються в якості традиційного розуміння джерел кримінального права [3, с. 60].

Зберігають юридичну чинність ті нормативні (в тому числі кримінально-правові) акти колишнього СРСР, які: по-перше, у зв'язку із дією положень ч. 2 ст. 4 КК України (злочинність і караність визначаються тим кримінальним законом, що діяв на час вчинення цього діяння) та ст. 5 КК України (про зворотну дію кримінального закону у часі); по-друге, були видані у встановленому законом порядку; по-третє, не припинили свою дію в наслідок їх скасування або заміни іншими актами; по-четверте, не суперечать новому

законодавству України. Остання умова дієвості нормативних правових актів Союзу РСР має особливе юридичне підтвердження.

Кримінально-правові акти СРСР діють на території України, якщо вони не визнані такими, що втратили чинність або не прийшли в суперечність із Конституцією України та законодавчими актами України, прийнятими після прийняття Декларації про незалежність (державний суверенітет) України від 16 липня 1990 р. [4] (відповідно до Постанови ВРУ «Про порядок тимчасової дії на території України окремих актів законодавства Союзу РСР» від 12.09.1991 р. [5]). Також, згідно ст. 3 Закону України «Про правонаступництво України» від 12.09.1991 р. – «закони Української РСР та інші акти, ухвалені Верховною Радою Української РСР, діють на території України, оскільки вони не суперечать законам України, ухваленим після проголошення незалежності України» [6]. Отже, чинними є нормативні акти СРСР, які ще не оновлені і не змінені новими.

До кримінально-правових актів, що діють на території України, слід віднести насамперед Указ Президії Верховної Ради СРСР від 4 березня 1965 р. «Про покарання осіб, винних у злочинах проти миру і людяності та воєнних злочинах, незалежно від часу вчинення злочинів» [7], затверджений Законом Союзу РСР від 2 жовтня 1965 р., яким передбачалось, що нацистські злочинці, винні у таких злочинах, підлягають покаранню незалежно від того, який строк минув після вчинення злочинів. А супутня йому постанова Президії Верховної Ради СРСР від 3 вересня 1965 р. «Про застосування Указу Президії Верховної Ради СРСР від 4 березня 1965 р. "Про покарання осіб, винних у злочинах проти миру і людяності та воєнних злочинах, незалежно від часу вчинення злочинів"» вказує, що нацистські злочинці, винні в найтяжчих злочинах проти миру і людяності й військових злочинах, а також радянські громадяни, які в період Великої Вітчизняної війни 1941-1945 рр. проводили активну каральну діяльність, брали особисту участь у вбивствах і катуванні радянських людей,

підлягають суду й покаранню аж до смертної страти незалежно від часу, що минув після вчинення злочинів [8]. Також, відповідно до цих актів, дія інституту давності не поширюється на нацистських злочинців, винних у найтяжчих злочинах проти миру і людства та військових злочинах, й на радянських громадян, які в період Великої Вітчизняної війни 1941-1945 рр. проводили активну каральну діяльність, брали особисту участь у вбивствах і катуваннях радянських людей.

Дія даних кримінально-правових актів колишнього СРСР на території України пов'язана із тим, що вказані акти не були включені до КК УРСР 1960 р. і, таким чином, діяли самостійно, а через наявність незастосування строків давності притягнення до кримінальної відповідальності у разі вчинення злочинів проти миру та безпеки людства, передбачених у ст.ст. 437-439 і ч. 1 ст. 442 КК України (згідно ч. 5 ст. 49 КК України) та з урахуванням темпоральної дії закону про кримінальну відповідальність у часі передбаченої у ч. 2 ст. 3 КК України 2001 р., що злочинність і караність, а також інші кримінально-правові наслідки діяння визначаються законом про кримінальну відповідальність, що діяв на час вчинення цього діяння, тому й на зараз продовжують діяти.

Межі дії вищезазначених актів СРСР потрібно враховувати із кримінально-правовими приписами, що проголошені у наступних діючих нормативно-правових актах, та визначають, що проголошена згідно ст. 4 і ст. 5 Указу Президії Верховної Ради СРСР від 17.09.1955 р. «Про амністію радянських громадян, які співробітничали з окупантами в період Великої Вітчизняної війни 1941-1945 р.р.» на території СРСР амністія не застосовується «до карателів, засуджених за вбивства і катування радянських громадян» та не припиняється щодо даних осіб провадження по справам «про злочини, вчинені в період Великої Вітчизняної війни 1941-1945 р.р., передбачені статтями 58-1, 58-3, 58-4, 58-6, 58-10, 58-12 Кримінального Кодексу РРФСР і відповідними статтями Кримінальних кодексів інших союзних республік» [9].

Також дані особи не можуть бути реабілітовані згідно ч. 5 Постанови ВРУ «Про тлумачення Закону України «Про реабілітацію жертв політичних репресій в Україні», в якій зазначається, що «не підлягають реабілітації особи (стаття 2 частина перша), щодо яких у матеріалах кримінальних справ є сукупність доказів, які підтверджують їх зраду батьківщини у формах, передбачених Кримінальними кодексами Української РСР 1922, 1927 та 1961 років. Злочини проти миру та людства (стаття 2, частина друга) – злочини, кваліфіковані за Законом № 10 Контрольної Ради у Німеччині від 20 грудня 1945 року «Про покарання осіб, винних у військових злочинах, злочинах проти миру та проти людства» (стаття 11, 1, пункти "а", "в" і "с") та згідно з Указом Верховної Ради СРСР від 19 квітня 1943 року «Про міру покарання для німецько-фашистських злочинців, винних у вбивствах та мордуваннях радянських цивільних громадян та полонених червоноармійців, для шпигунів, зрадників Батьківщини з боку радянських громадян та їх пособників». Виходячи із загальноприйнятих принципів міжнародного права та на підставі наведених нормативних актів не можуть бути реабілітовані за Законом України «Про реабілітацію жертв політичних репресій в Україні» засуджені громадяни колишнього СРСР, іноземні громадяни та особи без громадянства, які під час другої світової війни служили у військових формуваннях фашистської Німеччини та її сателітів, охоронних військах СС, поліції, адміністративних органах окупантів» [10].

Крім того обов'язок застосовувати кримінальну відповідальність відносно зазначених осіб з урахуванням вищезазначених нормативно-правових актів СРСР в Україні передбачається й взятими Україною на себе міжнародних зобов'язань згідно ст. 9 Конституції України, що чинні міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана ВРУ, є частиною національного законодавства України та ч. 1 ст. 3 КК України, що законодавство України про кримінальну відповідальність ґрунтується на загальновизнаних принципах і нормах міжнародного права. А саме Президією Верховної Ради УРСР була

ратифікована Конвенція ООН 1968 р. Про незастосування строку давності до воєнних злочинів і злочинів проти людства, відповідно до якої ніякі строки давності не застосовуються до воєнних злочинів і злочинів проти людства незалежно від часу їх вчинення [11], що з 11 листопада 1970 р. має для України обов'язкову силу.

Отже, постає висновок про необхідність приведення кримінального законодавства України до складу якого входять акти СРСР до положень ч. 1 ст. 3 КК України.

Список використаної літератури:

1. Кузембаєв О.С. Декомунізація кримінального закону України: законотворчі аспекти. *Актуальні проблеми теорії кримінальної законотворчості та практики її застосування* : матеріали Міжнародної науково-практичної Інтернет-конференції (Одеса, 27 грудня 2016 р.) / відп. ред.: В.О. Туляков. Одеса: Національний університет «Одеська юридична академія», 2016. С. 116-120.
2. Кузембаєв О. С. Джерела кримінально-правового регулювання в Україні: доктринальні аспекти : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Одеса, 2017. 305 с.
3. Денисова А.В., Малков В.П. Уголовно-правовые рассогласования : отраслевой и межотраслевой аспекты. Казань: Изд-во "Таглимат" ИЭУП, 2006. 144 с.
4. Декларація про незалежність (державний суверенітет) України: Декларація від 16 липня 1990 року № 55-ХІІ. *Відомості Верховної Ради УРСР*. 1990. 31 лип. № 31. Ст.429.
5. Про порядок тимчасової дії на території України окремих актів законодавства Союзу РСР: постанова Верховної Ради України від 12 вересня 1991 року № 1545. *Відомості Верховної Ради України*. 1991. № 46. Ст. 621.
6. Про правонаступництво України: Закон України від 12.09.1991 р. № 1543-ХІІ. *ВВР України*. 1996. Ст. 3.

7. О наказании лиц, виновных в преступлениях против мира и человечности и военных преступлениях, независимо от времени совершения преступления: указ Президиума Верховного Совета СССР от 4 марта 1965 г. *Ведомости Верховного Совета СССР*. 1965. № 10. Ст. 123.

8. О применении Указа Президиума Верховного Совета СССР от 4 марта 1965 г. «О наказании лиц, виновных в преступлениях против мира и человечности и военных преступлениях, независимо от времени совершения преступления»: постановление Президиума Верховного Совета СССР от 3 сентября 1965 г. *Ведомости Верховного Совета СССР*. 1965. № 37.

9. Про амністію радянських громадян, які співробітничали з окупантами в період Великої Вітчизняної війни 1941-1945 р.р.: указ Президії Верховної Ради СРСР від 17.09.1955 р. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/n0001400-55>.

10. Про тлумачення Закону України «Про реабілітацію жертв політичних репресій в Україні»: постанова Верховної Ради України від 24.12.1993 № 3812-ХІІ. *Відомості Верховної Ради України* від 12.04.1994. 1994. № 15. Стаття 88.

11. Конвенція про незастосування строку давності до воєнних злочинів і злочинів проти людства: Конвенція ООН від 26.11.1968 р. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_168.